

Mikael Hidén

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA 15.11.2024 KELLO 9.30
HE 160/24 vp laeiksi opintotukilain ja yleisestä asumistuesta
annetun lain muuttamisesta

Hallituksen esityksen alkusivulla (s.3) todetaan esityksen taustana olevasta lainsäädännöstä ja esityksen tarkoituksesta mm. seuraavaa.

Opintotuesta vuonna 1994 säädetyn opintotukilain mukaan opintotuen tavoitteena on opintojen aikaisen toimeentulon turvaaminen taloudellisen tuen tarpeessa oleville päätoimisille opiskelijoille. Opintotuki koostuu opintorahasta, asumislisästä ja opintolainan valtiontakauksesta. Muut kuin lasta huoltavat opiskelijat siirtyivät kuitenkin 1.8.2017 yleisen asumistuen piiriin. Yleisen asumistuen tarkoituksena on vuonna 2014 yleisestä asumistuesta säädetyn lain mukaan alentaa pienituloisen ruokakunnan asumismenoja. Hallituksen vuosille 2025- 2028 laaditun taloussuunnitelman mukaisesti opiskelijat ehdotetaan nyt palautettavaksi yleisestä asumistuesta opintotuen asumislisän piiriin 1.8.2025. Merkittävänä konkreettisena syynä ehdotetun kaltaisiin muutoksiin on se, että ”(M)uutoksen arvioitu nettosäästö nousee vuoteen 2028 mennessä 57 miljoonaan euroon”.

Esityksen perusteluissa on yksityiskohtaisesti ja käsittääkseni varsin kattavasti selostettu, mitä tämä opiskelijoiden palauttaminen opintotukijärjestelmän mukaisen asumislisän piiriin käytännössä taloudellisesti merkitsee eri tilanteissa oleville opiskelijoille. Esityksen perusteluihin sisältyy suppea (n. 3 s.), suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskeva jakso. Jaksossa käsitellään lainmuutoksista mahdollisesti aiheutuvan opintososiaalisten etuuksien heikentymisen merkitystä PL 19 §:n säännösten kannalta sekä muutosten mahdollista merkitystä

yhdenvertaisuutta, sivistyksellisiä oikeuksia ja sosiaaliturvaa koskevien perusoikeusnormien kannalta.

Säätämisyjärjestysperusteluissa esitettyjen päätelmien lopputulokseen – siihen, että ristiriitaa perustuslain kanssa ei ole – voidaan nähdäkseni yleensä yhtyä. Ainoa kohta, joka tässä suhteessa ansaitsee vielä erillistä arviointia, on ko. perustelujakson alussa tarkasteltu opintososiaalisten etuuksien mahdollinen heikentyminen. Selvänä voidaan pitää sitä, että valtiontalouden sopeuttamistarpeet, joihin viitataan perustelujakson alussa (s.27), voivat merkitä oikeutusperustetta jonkinlaisille heikennyksille esim. niissä opintososiaalisissa eduissa, joista julkinen valta on vastannut. Muutosten hyväksyttävyyttä koskevista arvioista huomioon otettavana seikkana, vaikkakaan ei oikeutusperusteena, voidaan pitää sitäkin, että tavoitteena esityksen mukaan on ollut uudistaa asumislisä yhteisasumista suosivaksi ja sitä, että (s.30) ”Järjestelmä yksinkertaistuu ja helpottaa opiskelijan mahdollisuutta arvioida asumisvalintojen vaikutusta toimeentuloon, koska asumislisä on yksilöllinen”.

En pidä perusteltuna katsoa, että nyt ehdotetut muutokset merkitsevät väistämättä jo sellaisinaan opintososiaaliin etuuksiin sellaisia heikennyksiä, jotka eivät valtiontaloudellisista perusteluista huolimatta ole sopusoinnussa PL 19 §:ssä ja PL 16 §:ssä tarkoitettujen julkisen vallan velvoitteiden kanssa. Ehdotettujen muutosten mukanaan tuomat heikennykset asaitsevat kuitenkin kahdesta styystä vielä perustuslakivaliokunnan huomiota. Kumpikin syy liittyy siihen, että perusoikeudet – mukaan luettuna perustuslaissa julkiselle vallalle säädetyt perusoikeuksien käytännön toteutumista koskevat velvoitteet – tarkoittavat jokaiselle yksilölle yksilönä kuuluvia oikeuksia eivätkä ole vain yksilöitä keskimäärin tai tyypillisesti tai ryhminä koskevia asioita.

Tärkeämpi näistä syistä liittyy viime aikoina toimeenpantujen, yksilön oikeuksiin vaikuttavien muutosten tai tekeillä olevien tällaisten muutosten yhteisvaikutusten huomioon ottamiseen arvioitaessa nyt ehdotettujen muutosten mukanaan tuomien yksilön taloudellista asemaa koskevien heikennysten merkitystä. Tällaisia tehtyjen tai tekeillä olevien muutosten yhteisvaikutuksia on esityksessä käsitelty sivujen 7 ja 8 taitteessa ja säätämisyjärjestysperusteluissa viitataan (s. 27-28) sosiaali- ja terveysministeriössä vuonna 2024 laadittuun sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusta koskevaan selvitykseen. Toinen syy on se, että joidenkin etuuksien heikentymisen

hyväksyttävyyttä perustuslain kannalta ei kai lainkaan voida perustella sillä tavoin kuin tehdään säätämisjärjestysperustelujen sivulla 28, jossa todetaan että, ”on myös mahdollista että osa opiskelijoista saa taloudellista tukea vanhemmiltaan....” ja toisaalta, että ”voidaan arvioida, että siirtymätilanteessa asumisen tuen pienenemistä kompensoi mahdollisuus hyödyntää opintolainan valtiontakausta....”.

.